

Pogovor o vremenu. *)

„Kdor govoriti kaj ne vé, on vréme
hval' al' toži.“ Preščen.

Bilo je meseca junija. V veliki vasi V. ob Savi na meji štajerski in kranjski stopi učitelj iz učilnice in obstoji na pragu. Lilo je neprenehoma ves dan; proti večeru je še le ploha prenehala. Mimo šole pride sosed, star, pameten, izkušen kmet. Pozdravi učitelja ter toži o grdem vremenu, kakor je užé to navada, da se ljudje pogovarjajo o vremenu, kadar nimajo drugih pomenkov. „Kaj menite, gospod učitelj,“ pravi kmet, „ali se bode vreme kmalu izpremenilo?“

Učitelj: Ni še kaj verjetno.

Kmet: Jaz bi sodil, da dobimo skoraj drugo vreme, ko bode v nedeljo mlaj.

Učitelj: Mogoče, a vreme navadno stanovitnost ljubi; navadno traja lepo vreme precej dolgo, pa tudi grdo vreme rado kolikor toliko dolgo trpi. Na mesečne premene pa se ni treba ozirati; o tem so se učenjaki že davno po dolgoletnih izkušnjah prepričali, da luna na vreme nikakor ne vpliva. Sicer pa meseca junija v naših krajih rado dežuje po več dni zaporedoma, če ne v začetku, pa sredi ali konec meseca.

Kmet: Tako vreme kaj škoduje vinski trti, ko je ravno v cvetji. Jaz bi pa vender lepo vreme prerokoval, ko sem videl danes pajka s križem, kako je predel veliko pajčevino ter glavo in noge iz pajčevine molil. To kaže na lepo vreme.

Učitelj: Mogoče, da to pomeni nekoliko, zakaj pajki imajo kaj občutljive ude, ki toploto in mraz, sušo in vlažnost bolj občutijo, kakor druge stvari. Ali na pajka kot vremenskega proroka se kar ne moremo zanašati.

Kmet: Žaba (rega) je, kaj ne, boljši vremenski prorok? Kadar leze na drevesu vedno više in više, pomeni to gotovo dež.

Učitelj: Znabiti, zato so jo nekateri svoje dni imeli vjeto v posebnih steklenicah, kjer jim je po lestvici gor in dol lezla. Ali izkušnja je pokazala, da se vreme vender le ni ravnalo po tem, kako se je rega po lestvici prekucovala.

Kmet: Pred dežjem leze tudi močerad navzgor, lástovke nizko letajo, muhe so prav sitne, obadi in brenceljni živino hudo nadlegujejo.

Učitelj: Res, ljudstvo je po širokem svetu zapazilo vsakovrstne prikazni, iz katerih je sklepalo zdaj na lepo, zdaj na grdo vreme. Pravijo, da se pred dežjem ribe v vodi dvigajo, da polži na kamenje in drevje lezejo, da se kobilice in črčki (grili) pod listje in v dupla skrivajo, da se netopirji zvečer ne prikažejo, da krt pod zemljo rije i. t. d.

Kmet: Naša mati so tudi rekli, da slabo vreme pomeni, če so psi nemirni, če si mačka tace liže in umiva, če se svinje po blatu valjajo, če kanja kriči, če se kavke in vrane v potoku kopljejo, če bolhe jako grizejo, če človeka kurje okó močno boli in dr.

Učitelj: Pred grdim vremenom je vlažen, moker zrak, ki na bolne ude res vpliva. Tako ljudi pred deževjem morda res trga po bolnih udih. A vse drugo je prazno; takih čenč o vremenu je vse polno, a so največ vse bose in malo vredne. Vsak človek rad vreme prorokuje, a skoro vsak je lažnjiv vremenski prorok. Z napovedovanjem vremena se pečajo dandenašnji užé nekateri učeni možje, pa še tem večkrat spodletí.

Kmet: Tak učenjak bi tudi jaz bil, da bi le utegnil vedno na oblake gledati, od katere strani prihajajo, in kam da se vlačijo.

*) Ta pogovor ima poučljivo tvarino, o kateri do zdaj v našem listu še nismo govorili. Ker jo tedaj učitelj lahko v kmetijskih, obrtnih in ponavljavnih šolah uspešno rabi, zato smo tudi temu spisu našega sotrudnika odprli svoje predale, če tudi je videti, da je bil prvotno namenjen kmetu v pouk.

Učitelj: To ste pa prav zadeli; a mi tukaj v dolini imamo premajhno obzorje; mi ne moremo videti oddaljenih oblakov in jih še le zapazimo, kadar nad nami visé in čez naše glave v druge kraje jadrajo. Za opazovanje oblakov in vetrov so pripravi visoki hribi in gore. Pri nas ob Savi je le to gotovo, da pri lepem vremenu veter, naša „Savska burja“ po noči in zjutraj doli piše in brije, čez dan pa navzgor vleče.

Kmet: To je res, tudi se vselej ob lepem vremenu vzdiguje nad Savo megla, katero pa solnce čez dan posuši. Na grdo vreme jaz sklepam takrat, kadar slišimo zvon z R., kadar k nam hrvaški in Novomeški veter piše.

Učitelj. To bi ne bilo napačno znamenje, kajti južni in zahodni vetrovi prinesejo nam večkrat dežja, a ne vselej. Da bi se moglo prihodnje vreme vsaj nekoliko zanesljivo napovedati, k temu je treba mnogo reči in raznih priprav.

Kmet: Vsaj Vi, gospod učitelj, imate take priprave, kakor mi je pravil moj vnuk Francek, ki k Vam v šolo hodi. Imate termometer ali kako se užé imenuje tista priprava, ki kaže toploto.

Učitelj: Da, termometer ali toplomer kaže toploto, ali mráz. To orodje mora imeti sleherni, ki hoče znanstveno o vremenu govoriti. Toplomer sicer ne pové, kakšna toplota ali kakšen mráz bode prihodnji dan ali več bodočih dnij; on pokaže le, kakšna temperatura (toplina, ali mráz) je pač ravno takrat, kadar ga človek opazuje. No, nekoliko se pa užé sme iz sedanjega stanja na prihodnje sklepati.

Kmet: Morebiti se sme na termometer in na drugo enako orodje, kakoršno imate Vi, toliko zanašati, kakor na pratiko in na stoletni koledar?

Učitelj: Ne; kar stoji v pratiki in v stoletnem koledarji, ima tako malo verjetnosti, kakor le kaj. V pratiki je vreme za vse leto naprej napovedano, med tem ko ga učenjaki, ki se samo s tem pečajo, komaj za jeden dan morejo naprej napovedati; koliko manj je potem pa vredno napovedovanje vremena in letin v stoletnem koledarji, to lahko sami presodite.

Kmet: Naš štacunar ima neko orodje ali barometer, ali kako mu užé pravi, ki mu precej dobro pové, kakšno bode vreme.

Učitelj: Barometer ali zrakomer je res še najboljše orodje, s katerim se more včasih na bodoče vreme sklepati. V barometru je namreč živo srebro, kakor v termometeru. Pri slednjem je živo srebro v cevi zaprto in se krči pri mrazu, razteguje pa pri naraščanju toplote. V barometru je še veliko več živega srebra v cevi, ki pa od spodaj ni zadelana. Pri tej odprtini pritiska zrak na živo srebro, ki se dviga v cevi, kadar zrak močno pritiska, a pada, kadar zrak manj pritiska. Suh zrak, mrzel zrak je težji od mokrega in toplega, zato suh zrak bolje pritiska od spodaj na živo srebro, ki se zgoraj dviga. Severni in vzhodni vetrovi prinašajo navadno suh in mrzel zrak; takrat je vreme lepo, a mrzlo. Južni in zahodni vetrovi prinašajo pa večinoma vlažen, a topel zrak, ki stori, da živo srebro v barometru pada.

Kmet: Ali zadene barometer vselej?

Učitelj: Ne, ne, barometer prevari mnorega opazovalca. Zlasti ni pripisovati veliko veljave tistim barometrom, ki se dobé v kupčiji. Slehern barometer ni za slehern kraj, kajti visoko na gori ta in tisti barometer drugače kaže, kakor v dolini. V obče pa tudi le jako, jako visoko barometrovo stanje na lepo vreme kaže in le silno, silno nizko stanje nam dežja (snega) prinaša. Kadar se pa dviga ali pada živo srebro, takrat je vreme kaj različno; po navadi je izpremenljivo, pa tudi lepo vmes. Večkrat pada in pada živo srebro nekaj dni, in vender je še lepo vreme. Nasprotno pa med dvigovanjem živega srebra še dežuje ali sneži.

Kmet: Od kod pa časniki izvedó, kakšno bode vreme?

Učitelj: Slovenski časopisi še ne prinašajo taciñ vremenskih poročil, nemški pa užé večinoma.

Kmet: Zakaj pa slovenski ne?

Učitelj: Uredništvom slovenskih časopisov se ne zdijo taka napovedanja menda dosta vredna in pa zanesljiva. Tudi stanejo na mesec 5 goldinarjev.

Kmet: Pet goldinarjev je vender vredno, ako se skozi ves mesec izvé vsak dan, kakšno da bode vreme.

Učitelj: Ni zadosta, da bi človek, recimo v Ljubljani ali v Mariboru, edino le 5 gld. na Dunaj poslal, pa da bi mi za ta denar vsak dan posebej naznanjali, kakšno vreme bode v Ljubljani ali pa v Mariboru. Telegrafično poročilo o vremenu, ki ga z Dunaja pošljejo, se glasi enako za več dežel skupaj; k nam pošljejo z Dunaja enako se glaseče poročilo za tri dežele: Kranjsko, Štajersko in Koroško. Da pa v vsakem kraji teh dežel ob tistem času ni enakega vremena, to je lahko umljivo. Treba je torej, da človek, ki se je naučil telegrafnih vremenskih napovedi, še posebej premišljuje o vremenu svojega kraja, svoje okolice, da se ozira v svojem kraji marljivo na nebo in oblake, na vetrove, na borometer, termometer in še na drugo orodje. Naši uredniki pa pri obilem poslu, ki ga imajo, tega ne utegnejo. Drugih sposobnih ljudi pa tudi ni lahko dobiti, niti v Ljubljani ne, da bi se bavili z vremenoslovjem ali meterologijo.

Kmet: Kje si pa na Dunaji morejo naročiti telegrafne vremenske napovedi?

Učitelj: Ondi je poseben c. kr. zavod, ki se bavi edino le z znanstvom o vremenu in v novejšem času tudi s tem, da napoveduje nekoliko bodoče vreme. Tukaj so nastavljeni možje, ki se pečajo s to znanostjo.

Kmet: Na kaj se li nekaj opirajo pri svojem prorokovanji o bodočem vremenu?

Učitelj: Vedite, da Dunajski vremenski učenjaki kaj marljivo premišljujejo in opazujejo vreme in vse, kar je ž njim v zvezi. Potem pa dobé vsak dan dopoldne po telegrafu od mnogih krajev Avstrije in vse Evrope poročila, kako je v drugih krajih z vremenom. Ondi izvedó od velikih mest pri morji in na suhem, od mest, ki so na raznih koncih Evrope, kakšno stanje ima barometer sem ter tje po svetu. To vse zapišejo na posebno karto, na zemljevide, s katerih je razvidno, kod je visoko, kod nizko barometrovo stanje, torej kod je lepo, kod grdo vreme. Iz tega lahko sklepajo, kakšno vreme bode morda po Avstriji in njenih deželah, ko so po izkušnji in študiji do tega prišli, da vedó kako se pomikajo pri priliki zračni pritiski, vetrovi i. t. d. (Dalje prih.)

Iz šole za šolo.

Hišna lástovica.

Poznam ptico, ki si nareja gnezdo pod hlevno, skednjeno ali hišno streho ali nad kakim oknom. Kako se imenuje ta ptica?

(Pokaže se nagáčena lástovica.) Kako se imenuje ta žival? Kažite in imenujte dele lástovičine! Kateré živali imajo te dele? (Ptice.) Kaj je tedaj lástovica? Zakaj prištevamo lástovica k pticam?

(Pokažejo se še enkrat poglobitni ptičji deli.)

Poglejmo še, kakšna je lástovica! Kakšni peruti ima? (dolgi.) Kakšni ste peruti na koncu? (špičasti.) Povej vse: kakšni peruti ima lástovica? Kakšen kljun ima lástovica? (špičast.) Koliko koncev ima lástovičen rep? Kakšno podobo ima? (škarjasto).